Tečaj XVIII. **NOVICE** List 17.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo **vsako sredo** po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 25. aprila 1860.

Vojska zoper kebre (hrošče) in njihove červe.

V poslednjem listu koroške kmetijske družbe smo brali od gospod Meinrada viteza Gallensteinskega pod tem imenom spis, ki tako lepo poterjuje vse, kar smo v „Novicah“ o tej zadevi pisali, da se ne moremo zderžati, da bi nekoliko verstíc ne povzeli v naš list.

Kebra (hrošča) vsak pozná – pravi omenjeni list — kako pa se pomnožuje, je ljudém manj znano. Ko sta se on in ona parila, kar se zgodí večidel mesca majnika, zleze ona več pavcov globoko v rahlo zemljo po vertih, senožetih in njivah, in tù izleže veliko jajc, iz kterih se kmali zaredé beli červi z rudečo-rujavkasto glavo, izperva celó majhni. Al požrešni merčes plane nad korenine pod zemljo in raste zatega voljo tako, da je v 2. letu že pavec dolg in pa debel; v 3., včasih pa še le v 4. letu popolnoma doraste, da je čez poldrugi pavec dolg. Zdaj se spremení v hrošča ali kebra, ki spomladi pririje iz zemlje, kjer je vse korenine okoli sebe pokončal, da nad zemljo pokončuje mlado perje drevju in germovju. Ko se je dobro nažerl in veliko škodo naredil, se spitan pari, ona leže jajca, in tako gré v eno mer škoda naprej.

Neugodno vreme pokonča sicer včasih sila veliko te škodljive živali in vreme zamore res največ zoper njo. Al bojo pa ljudje križem roke deržali in le čakali, da pride pomoč od zgorej? — Saj vendar že stari prigovor pravi: „Pomagaj si sam, pa ti bo pomagal Bog!“ Ne bodimo tedaj nečimerni in prevdarimo, koliko moremo tudi mi sami storiti zoper to nadlogo, in potem hajd! nad te požerúhe.

Pervo je, kebre, kadar okoli letajo, poloviti in pokončati. Vsako jutro, dokler oterpnjeni sedijo na drevji, se jih dá na cente otresti. Koliko se dá s tem doseči, nam kaže kanton Millstadt v Tirolih, kjer so leta 1858 vsi gospodarji skupaj okoli 10 milijonov kebrov pokončali. Recimo, da le peti del polovljenih kebrov so bile babice, tedaj so jih pokončali 2 milijona, in ker ena sama babica izleže po 50 jajc, so pridni gospodarji si saj za prihodnje leta škodo od 100 milijonov červov in kebrov odvernili.

Kakošna dobrota bi bila še le, ko bi bili vsi kantoni in vse soseske tako ravnale!

Da se to z večjim pridom opravi, je treba, da se kebri berž začnejo loviti, kadar se prikažejo, in potem vsako jutro pridno lové, da se ne morejo pariti in babice v zemljo lesti, sicer je ves trud zastonj.

Najhitrejše in najbolje se pokončajo, če se — kjer ni nevarno — požgó; pepél njih je dober gnoj. Sicer se pa zmečkajo ali poparijo; poparjeni so še dobra piča prešičem, kokošim, racam in gosém; tudi so dober gnoj; nekteri delajo kolomaz iz kebrovega olja.

Kadar pa ima človek veliko dela s kakošno rečjó, mu je ljubo, ako mu pomagajo še drugi ga opraviti. Pri červih in kebrih so nam taki pomočniki in delavci brez plačila veliki in mali tiči, ki zobljejo červe ali kebre. Nikar tedaj ne preganjajte nobenega tiča; pomislite, da so si Amerikanci dali pripeljati iz Evrope veliko vrabcov v svoje dežele, da jih rešijo nadlog, ki jih jim prizadevajo gosence in drugi merčes. Namesto da pošiljate svoje otroke z limancami in tičnicami na tičji lov, učite jih raji, dobrotljivim tičem streči, da jih pride več na naše verte, polje in gojzde; — če pridejo s pobranimi tičjimi jajčki domú, vzemite leskovico in našeškajte jih, da pomnijo, kdaj so gnjezda ropali; — namesto da martrajo rogače na nitih in delajo mline s kebri, pošljite jih raji zjutraj kebre nabirat in za plugom červe pobirat, in vidili bote, koliko škode si bote odvernili.

In nazadnje pustite za božjo voljo kerta pri miru! Še noben kert vam ni koreninice poškodoval; on vam trebi le samo červe, grile in druge škodljive merčese in je velik dobrotnik senožetim. Tisto malo škodo ob košnji vam poverne stokrat na drugi strani.

Pa še enkrat rečem: vsi skupaj moramo delati in vsak vojsko napovedati kebrom in červom; če jih je 5 ali 10 še tako pridnih, kaj jim pomaga, če jih je 20 lenih in nemarnih! Nedolžni mora s krivičnim škodo terpeti. Ne recite: „če Bog ne pomaga, je vse zastonj“. To je pregrešna beseda! Bog vam je dal um in roke, da storite kar je treba, in po tem vsem je pomagal.

Pa ne zanašajte se tudi na to ne, da bi vam mogla gosposka ukazati; saj vendar veste, kaj je dobro in treba, — ali je treba povsod beriča čakati, da vas priganja?

Vi pa duhovni gospodje in učitelji šolski po deželah, podučujte svoje ljudí stare in mlade, da storijo, kar je v njih posvetni prid, zakaj posvetne nadloge se vežejo z dušnimi, in naloga Vaša je, kar največ morete, to in uno odvračati.

Naznanje gospodarjem, ki konje redijo.

Visoko c. k. ministerstvo notranjih oprav je v skerbi za zboljšanje konjske reje v deželah cesarskih 19. februarja t. l. oklicalo poduk zastran paše za žebeta in ga razposlalo vsem deželnim poglavarstvom, naj ga razglasijo po deželi. Prejelo ga je tudi naše slavno poglavarstvo, ktero je en iztis tega nauka izročilo naši kmetijski družbi, naj ga po svojih potih razglasi po deželi. Čeravno ta nauk ni toliko za kranjsko deželo primeren kakor za druge dežele (kajti reja kónj v štalah je pri nas še bela vrana in pašniki „gmajne“ so večidel njih bivališča, kterih je v naši deželi v škodo poljodelstvu še veliko veliko preveč, ker njih razdeljenje ali pa razpartenje zlo počasi napreduje), ga vendar razglasimo, da spolnemo ukaz visokega vladarstva.

Tako-le se glasí:

„Čeravno je mogoče, tudi brez pašnikov konje v dobrih in pripravnih štalah dostojno izrejati, je vendar gotovo, da pomanjkanje pašnikov je velika škoda za konjsko rejo, zakaj kmetu manjka večidel klaje, da bi mogel žebeta skoz in skoz le v štali rediti, pa tudi to je pomisliti, da na paši zraven nekolikšne klaje žebe vživa čistega zraka dovelj, ki ga v štali nima, pa se tudi pod milim nebom shodi in zleta — obojno to pa tekne mladi živini neizrečeno. Ker so se gmajne razdelile, so prejšne drajne za živino večidel zgi-

nile, in težko jih je zdaj napraviti, ker kmetje večidel prostora za to nimajo ali ga za to določiti nočejo. Treba je tedaj, da se jim potreba takih okolov dobro razloži, da sprevidijo njih veliko korist. Žebe celi čas le v štali deržano ne raste in se ne redí tako čversto kakor pod milim nebom in hira od leta do leta bolj“. (Pri nas se pogostoma tudi v tem ravno nasprotna napaka godí; žebeta naših kmetov ne stojé leta in leta v štalah; komaj je žebe dve leti staro, ga že vpregajo, in 3 leta staro je že več na cesti kakor kje drugod). „Treba je tedaj, da se te napake kolikor je moč odpravijo, in da se v takih krajih, kjer se bolj s konjsko rejo pečajo, drajne za žebeta, to je, taki prostori brez velicih stroškov napravijo, kjer se morejo pod milim nebom izritati in čistega zraka navzeti“.

Ker naša domača živina ne živí samo od klaje in od vode, ampak poglavitni živež ji je dober zrak, — in ker zdravju ne tekne, če mlada živina vedno zaperta stojí v štalah in hlevih, ampak ji je treba gibanja pod milim nebom, da se zleta in včasih poskoči, se lahko previdi koristnost od c. k. ministerstva priporočanih drajn povsod tam, kjer gospodarji svoje žebeta redijo v štalah.

Gospodarske skušnje.

(Kdor želí vsake sorte krompir zgodaj pridelati), naj berž iz začetka spomladi (berž zdaj) za seme odločeni in z dobro zemljo pomešani krompir v gorkem hlevu ali štali v kakošen kot dene, da ondi kalí. Ko nastopi toplo vreme, naj položí ta krompir na sonce na vert ali kak drug pripraven prostor, da po sončnih žarkih kalí krepkeje poganjajo. Tako se pridela zrel in zdrav krompir kmali poleti, ko še ni nobenega druzega pridelka. „Sl. Nov.“

(Da se dober okus sirovemu maslu ali putru tudi v toplem vremenu ohrani), je poglavitno to, da berž ko se je vmetlo, se maslo z merzlo vodo dobro izmije, da se vsa siratka iz njega odpravi, zakaj le ta siratka, ker začne v maslu kmali gnjiti, naredí maslu zoperni duh in okus. „Slov. Nov.“

Hribarjeva slamoreznica.

Gosp. V. Kurnik, ki je po smerti Hribar-jevi prevzel izdelovanje in prodajanje njegove škoporeznice, je poslednjemu zboru sl. horvaško-slavonske gospodarske družbe eno teh mašin na ogled postavil. Zagrebški „Gosp. list“ piše o nji: „Gospodari, koji su ovu sječkarnicu pregledali, vrlo su š njom zadovoljni, i prvi komad, dovežen u Zagreb, več je prodan“.

O živi potrebi slovenskega pisanja v kancelijah in razglaševanja postav v domačem jeziku.

„Ena pervih rečí — je rekel gospod minister notranjih oprav v razpisu od 20. dec. l. l. do deželnega poglavarstva v Krakovi — je, da si gosposke prizadevajo, zaupanje ljudstva vživati. To se pa drugač doseči ne more kakor s tem, da kancelije, ki imajo z ljudstvom opraviti, ž njim govoré v njegovem jeziku in mu tudi pisanja pošiljajo v tem jeziku, zakaj le po tej poti more vradnik ljudem vse tako dopovedati kakor je treba. Napčna in potrebni razumevnosti nasprotna navada, ljudem pisma v nemškem jeziku pošiljati, ki nemškega jezika ne razumejo in ki si morajo še le tolmača iskati, da jim pismo razloží, je — ne gledé na še mnoge druge napake — po dozdanjih skušnjah dostikrat kancelijam za tega voljo več opravila dala, ker zakotni pisači nevednim ljudém lahko černo namesto belo iz pisma povedó in jih tako zapeljejo, da si dajo po takih pisačih pisanja do gosposk v rečéh napravljati, ki so jasne že same po sebi ali pa popolnoma dognane, le da si krajcar zaslužijo. Zlasti takrat, kadar imajo gosposke z občinami (srenjami) in z župani opraviti, je posebno treba, da se gosposka in županija prav razumete in se tako odpravijo vse berklarije zakotnikov. Za svoje notranje opravila in med seboj se imajo pa gosposke vselej le nemškega jezika posluževati in nobenega druzega“.

Tako je veleval slavni gosp. minister konec preteklega leta cesarskim vradnikom v Galicii, kjer biva narod slovanski kakor pri nas po Slovenskem.

S kakošnim veseljem je bil ta razpis sprejet po vseh slovanskih deželah, kjer so se vgnjezdile po krivi rabi nemškega jezika vse tiste napake, ki jih je gospod minister v svojem razpisu tako resnično popisal, da ni mogoče bolje, nam ni treba še enkrat ponavljati; tako je bilo tudi pri nas po Slovenskem, kjer se od konca do kraja enake napake godé, o kterih gosp. minister v gori navedenem razpisu govorí.

Vradnijam po slovenskih deželah ni sicer veljal oni razpis gosp. ministra od 20. dec. l. l. — al nadjamo se, da slavna vlada ne bo delala razločka med narodi avstrijanskimi, ki živijo v popolnoma enakih okoljšinah, ampak da bo pravično dala tudi vsem drugim, kar je enemu podelila. Če pa more kdo reči, da ni vse do pičice tudi pri nas na Slovenskem tako, kakor je gosp. minister v svojem razpisu od 20. dec. l. l. pisal (kterega shranujemo v svojem spominu ko dragocen dar ravno tako kakor cesarski ukaz od 8. avgusta za šole), naj nam to očitno dokaže. Kdor tají resnico te potrebe, ni prijatel našemu ljudstvu pa tudi naši vladi ne; ljudstvu noče, da bi se mu dalo, kar mu gré in kar imajo drugi narodi, — višjo vlado pa zapeljuje, da ne zvé, česar ljudstvo želí, in tako spodkopuje, kar je gosp. minister na čêlo svojega razpisa zapisal: zaupanje do vlade. Kdor hoče vediti, kaj se godí z nemškimi pisanji, ki iz naših kancelij do našemu ljudstva in do naših županov dohajajo, naj gré po deželi prašat gospode duhovne in druge, ki morajo ljudem take pisanja tolmačiti; naj gré tudi v hiše nekterih županov in naj pogleda za „table“ ali za „špegel“, pa bo dobil tam marsiktero neodpečateno pismo kantonske gosposke, za ktero ubogi župan ni najdel tolmača. In saj ne more to tudi drugače biti, da človeku le megla pred očmi stojí, ako tako pisanje v roke dobí, kterega mu včasi noben človek v celi vasí dopovedati ne more. Če pridejo taki reveži v pošténe roke, je še sreča; če pa pridejo v pest zvitemu zakotnemu pisaču, se pa godí vse to, kar je gospod minister v svojem razpisu tako resnično povedal. Zakotnik ali sam pisma ne razume, ali ga nalaš napčno obrača, da vloví kak zaslužek, ljudí slepari, ob dnar pripravlja, v pravde zapleta, zoper gosposko šunta itd.

Kakor je v zadevah, ki spadajo v politično opravilstvo gosposk, tako je ali pa še huje v sodniških. Ali je potem čuda, da se kmet dostikrat v pravde zaplete in da kolne gospoda, češ, da ga je osleparil. Ali se ne slišijo po deželi v kancelijah pogostoma odgovori: „tako se nismo pogodili, tako nismo govorili; gospod nam niso prav zapisali; pisma nam pa nihče razložil ni, ker je po nemško pisano; vedili nismo, kaj in kako je pisano“ itd. Brez narodovega jezika v kancelijah ni pravega razumenja, ni pravega pravosodja, ni zaupanja ljudstva do gosposke.

Navadni jezik in v uravnavah s kmeti edini jezik v kancelijah naših kantonskih gospósk je slovenski. Kdor tega ne verjame, naj stopi pri nas v kakoršno koli kantonsko kancelijo, pa bo slišal, kako od gosp. predstojnika noter do zadnjega služabnika vsi z ljudmí slovensko govoré, zakaj? — zato, ker bi se drugač ne razumeli. Iz vseh teh kancelij grejó pa potem, mirabile dictu! pisma v nemškem jeziku do vseh ljudí! Ali ni to dosti očiten dokaz vseh tistih napak, o kterih gosp. minister po svojem razpisu tako razločno govorí? Naj reče kdo, če more, da ni!

Iskrena je tedaj želja, naj slavno ministerstvo tisto, kar je za Galicijo ukazalo, blagovoli ukazati tudi za slovenske dežele.

Potreba je tako očitna pri nas kakor v Galicii; — naš jezik pa je že tudi omikan in zmožen tako, da vsako reč gladko in lepo pišemo v njem. Komur je to morebiti še spričati treba, naj vzame naš novi slovnik (besednjak) v roke, pa bo vidil, da slovenski jezik ni več otrok, ampak že na tako visoki stopinji, da le rabiti ga je treba, in

Jasno kot struna bo pel, zvonu enako donil,
Pričal Vašo modrost na desno, na levo narodom.

Jeziku, ki ima tak slovnik, kakor ga imamo zdaj mi, se ne dá več oponašati, da bi se ž njim in v njem vse opraviti ne dalo. Omolkniti morajo zdaj vsi, kterim je bilo treba take žive priče dati o zmožnosti našega jezika. S slovnicami, kterih imamo na cente, in s slovnikom tem si more vsak vradnik pomagati, da spolne, česar naš narod potrebuje, in mu tudi piše tako, kakor mu v kancelii z besedo dopoveduje. —

Druga prošnja pa, ktera nam je pri sercu, je, naj bi se našim ljudém postave oklicovale, kakor pred, tudi zdaj v domačem jeziku. Zakaj so ti razglasi popolnoma nehali, ne vémo; nadjamo se pa, da so le začasno zaostali, ker pravica in potreba službe to terja, da se vsaka postava, po kteri se pravice in dolžnosti ljudstva uravnujejo, v jeziku daje, ki ga ljudstvo ume, in da se tedaj to, kar se Nemcom razglaša v njih jeziku, razglaša tudi Nenemcom v njihovem. Ni nam sicer znano, kaj se na Dunaji še v slovenskem jeziku prestavlja, — to pa vémo, da na Kranjskem, na Štajarskem in na Koroškem in Teržaškem že dolgo ni prišla nobena nova postava v slovenskem jeziku na dan in da še tako važne, vse dozdanje rokodelske razmere preminjajoče postave za obertnijstva in rokodelstva, ki ima že prihodnji mesec moč zadobiti, še nobeden naših rokodelcov in obertnikov, ki ne ume nemški, ne pozná!

Zmiraj bi na vse strani utegnilo najbolje biti, ako bi način deželnih razglasov ostal kakor je do lani bil. Eno postavo po štirih krajih prestavljati, že razun tega, da to več stroškov prizadene, tudi zavoljo doslednosti v terminologíi ne kaže in ena izurjena roka to najbolje doverši. Kakor je ena nemška beseda postav, naj bi bila tudi ena slovenska. Vredniki cesarskih razglasov v 4 slovenskih krajih bojo pa imeli še vedno za svoj okraj dosti opraviti, naj se izdajanje postav že imenuje „glasnik“ ali „zakonik“.

Pa naj slavna vlada naredí to tako, kakor za najbolje spozná, — naša želja in prošnja je le: naj bi izhajale naše ljudstvo zadevajoče postave, kakor do letos, tudi vprihodnje v slovenskem jeziku, da se ne bo nihče po pravici pritožiti mogel, da ni nikoli postave zvedil.

Če bi nam morebiti kdo oponašati utegnil, da že spet godemo staro pesem od „jezika“, temu le rečemo, naj bere onih 25 gospod ministrovih verstic, s kterimi smo ta spis začeli, in prepričal se bo, da ne gré tukaj le za jalovo obveljavo slovenskega jezika, ampak za kaj več, namreč za vse to, za kar so gosposkine kancelije in cesarske postave. To pa so za vsakega deržavljana preimenitne rečí. —

Ni sicer naša navada, da bi podpisovali svojih spisov v svojem listu, al tega podpišemo le zato, ker je tako rekoč skupno razodetje tega, kar so „Novice“ kot iskreno željo že od več strani slovenskih dežel pisale. Ponovili pa smo ta oglas čisto pravičnih želj ravno zdaj zato, ker imamo v doveršenem slovniku po milosti rajnkega našega knezoškofa in neutrudljivem prizadevanji mnogih domoljubov novo imenitno prilogo „Beilage“ za to prošnjo ravno gotovo. Pred to „Beilage“ zdaj tudi tisti ne bojo mogli očí zatisniti, kteri radi slovenski jezik le „jezik kmečki“ psujejo.

Vredništvo.

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

(Dalje.)

Naj povem zdaj kaj o drugih stanovih. Ker so do malega vsi popolnoma ali pa saj napol kmečki, ni nič razločka, kjer koli se začne.

Najpred o kupcih. Kakor je sploh znano, niso vsi ene verste. Poprejne čase je bilo na Horvaškem sèm ter tjè precej takih, ki so razno blago kupovaje na Kranjsko ali pa tudi v druge dežele ga razpošiljali; ti „agenti“ pa so zdaj večidel domači ali pa Serbi, ker se jud v take rečí nikoli rad ne vtika. Kar jih je naših ostalo, so vsi prav razumni in izobraženi ljudje, pa tudi prav pošteni; zato vsem dobro gré, ker imajo ljudje do njih zaupanje. Se vé, da ti možje niso stanovitni; kakor jim nanese kupčija, popotujejo sèm ter tjè, včasi zopet domu, včasi pa v Banat, na Ogersko ali kam drugam. Hudo pa se bojí ljudstvo kranjskih „mešetarjev“, ki so tako prekanjeni, da se sploh za največje goljufe imajo, in menda po pravici. Ti ljudje so pobegnili sèm skoraj vsi zavolj kakega pregreška ali pa, ker si, zapravivši doma kar so imeli, na Horvaškem odškodovanja iščejo. Kranjci pravimo takim ljudem sleparji; gorjé temu, kdor jim v pest pride. Pa ni lahko, jim v živo seči, ker opravljajo svoje rečí tako zvito, da jim celó sodba nič ne more. Ko sem prišel pred 6 leti v Varaždin, je tekla ravno zoper tri kranjske mešetarje pravda; zatožili so jih bili judje, ker so jih ti naši „ljubeznjivi rojaki“ za 1700 gold. opeharili. Judom se kaj takega težko pripetí, — „Kranjci“ pa so jim bili vendar le kos, in so jih na vse zadnje tudi pred sodbo užugali, da so morali celó vse stroške poverniti. Mešetarji so na vse kupec, zlasti pa radi z živino barantajo. Večkrat sem jih gledal, kako so konje prodajali, in se čudil njihovi zgovornosti. Če je bila napaka še tako očitna, so znali jo utajiti, priduševaje se in Boga in vse svetnike na pričo klicaje. Če je pa blago kaj cene imelo, so pa tako medeno vse dobrote razkazovali, hvalili in priporočali, do serca govorili in za vino dajali, da jim je malokdaj spodletelo. Kupec je včasi še tisti dan zasledil, da so ga prekanili. Pa kaj je pomagalo zmirjati? Mešetarji poslušajo mirno, naj jim se pravi, kar hoče, na zadnje rekó revežu: „Vidimo, da nisi zadovoljen, veš kaj? daj nam toliko in toliko poboljška, pa ti bomo zopet prodali, da ne boš nič na zgubi, morebiti še na dobičku“. In tako ga ujamejo drugič in tako v mrežo zapletó, da se jim še več ne izmuzne. Med ljudmí slové kot pervi preklinjavci, da je sèm ter tjè celó pregovor „kolne kakor Kranjec“ — in vendar tudi Horvatje niso najzadnji v tej napaki. Slišal sem iz kranjskih ust na Horvaškem čudne, zgolj nove kletve, včasi iz slovenskega, horvaškega in madjarskega jezika sostavljene. V Zagrebu sta se dva za mano pogovarjala, prepiraje se in preklinjaje, na zadnje pravi eden izmed njih: „Da me dvakrat — jeklo — božji grad — jebi — renteži — tristo krat pri moji duši!“ Na to rogovilasto kletev se obernem in prašam prijatla, ki me je spremil, kaj je to, pa mi reče: Tako Kranjci kolnejo; to morata biti mešetarja; hujše od teh ljudí ne zná nihče hudičevati. Groza me je stresla, to slišati; pozneje pa sem tudi v Reki večkrat na tako priduševanje naletel. Kako iznajdeni so mešetarji, se vidi iz tele prigodbe: V Varaždinu so ukradli na sejmu cigani dva konja in ju niso mogli dobiti, dasiravno so vse preiskali. Nazadnje se ponudi gospodarju kranjsk mešetar, da mu bo tatove zalezel, če mu obljubi 30 goldinarjev. Gospodar v to rad privoli. Kranjec je vedel, da cigani blago najraji judom prodajajo, pa je šel in dva revna juda vsakega z enim goldinarjem podkupil, da mu pomagata iskati. Dva goldinarja pa je dal postopaču, ki je bil zavolj tatvine že večkrat ošeškan. Vsi štirje se spravijo koj vsaki na drugo stran in čez pet ur so že imeli tatove, konja pa drugi dan, ker so ju bili že v Čakovec odgnali in spečali.

*

Toda naj bo dosti o mešetarjih, — rajše premišljujmo vinske kupce, to je, tiste bogate slovenske kmete, ki hodijo na Horvaško sami po vino, da ga na debelo doma kerčmarjem prodajajo. Nekdaj so pili Kranjci skoraj le domače vino, le včasi notranjca ali pa beržanko in prosekarja; zdaj pa je sploh se „Horvat“ priljubil, nekaj zato, ker je zlo „rudeč“, nekaj pa zavolj svoje močí; tudi sloví za bolj zdravega kakor Štajarc, po kterem kmeta rada glava bolí. Mora se pa tudi našim kupcom poterditi, da znajo zares najbolje vina najti; na Kranjskem sem pil še vselej dobrega „Horvata“, na Horvaškem pa marsikdaj čvička, da bi ga naš kmet ne pokusil z lepo. Vinski kupci so do malega vsi kmečke korenine, in ne morejo svojega rodú zatajiti, če oblečejo prav gosposke dolge hlače; pa jim tudi ni treba. To so časti vredni možaki, pravi korenjaki! Marsikteri ni po očetu ne vinarja dobil; s pridnostjo in pametjo pa si je lepo premoženje pridobil in bo umerl z dobro vestjo in prepričan, da mu otrók ne bo revščina terla, če s prave poti ne zaidejo. Marsikteri si je sozidal lepo hišo v mestu ali pa si je grajščino kupil ali sicer se med najbolj veljavne in premožne rojake vverstil in dostikrat brez druzega nauka in pripomočka, kakor s prebrisano glavo. Ti možje so naša narodna, kmečka aristokracija, in ni jim zameriti, če se včasi malo pobahajo. Saj se šopirijo celó taki, ki pod živim Bogom ne trohice vzroka nimajo. Ti bogatini so posebna versta našega naroda, sred med gospodo in kmetom, pa večidel bolj premožna kakor una, v svojem življenji pa enaki temu, in čeravno ga včasi odirajo, ostanejo vendar le tudi oni kmetje z dušo in s telesom. Prav veseli so jih horvaški grajščaki in fajmoštri, kadar v jeseni od vseh straní prihajajo, ker vedó, da pridejo ti „Kranjci“ vselej z „rejeno mošnjo“ in da blago precej gotovo plačajo. Po stari navadi ne hodijo radi posames, ampak večidel po dva, k večjemu trije skupaj. Najpred gredó k starim znancom pokušat. Vinskega merila res nimajo, in kemije še po besedi ne poznajo; toda njihov jezik je tako preskušen in natančen, da kmali kapljo presodijo, ali je za kaj ali ne, ali bi utegnila doma se prikupiti ali ne. Večkrat sem bil pri pokušanju zraven, ki je večidel zjutraj na tešče ali pa kake dve uri po kosilu, nikoli pa ne takrat, ko jim kaka druga pijača ali jed pravi slaj kazí. Le novinci tega ne porajtajo, dokler jih skušnja ne izučí. Pokušanje je vredno viditi; človek se berž prepriča, da naši „Kranjci“ ne kupujejo tjè v en dan. Z nekako posebno slovesnim obrazom prime tergovec rahloma kupico v roko, ki mu jo gospodar iz pervega soda natoči, in jo vzdigne nekoliko proti soncu, potem pa hitro kaka dva požirka po gerlu spusti; zdaj začne še le prav premišljevati, gledaje vino od vseh straní in vzdigovaje kupico, da se iskre utrinjajo in se kaplja od solnca lesketa, da vid jemlje. Vino mora imeti živo lice in se rudeče bliščati, kakor krí, sicer se ta kupica na stran postavi in nova iz bližnjega soda nalije. Pa se zopet pokuša in vzdiguje; če je vino po volji, se ne dela nikoli tisti hip kupčija, ampak se le še bolj gleda in skuša. Kupec nagne kupico na usta, in zavije jezik od obeh straní, da mu teče vino kakor v korito; pa ga ne požre precej, marveč ga brizga sèm ter tjè po jeziku proti nébu, in ko ga je vsaka čutnica že pohvalila, ga naenkrat izpustí, da se po vseh ustih razcedí in do dobrega spriča, da res pravo „žmah“ ima. Če je stvar všeč in kup gotov, se napravi po navadi pri gospodarju gostija, in dnarji se odštejejo. Če pa se kupcu vino ne zdi dobro, pa gré naprej, dokler ne dobi blaga po svoji volji, in tako prelazijo naši Kranjci vse hribe in zakotja, dostikrat v dežji po meglenem in mokrem svetu ali po temnih goščavah, kjer daleč okoli ni ne ceste ne žive duše. Te „Kranjce“ je lahko spoznati, kjer koli jih vidiš. Skoraj vsi so čverste postave, debelkasti, v lice zdravi in rudeči, da jih je veselje pogledati; obleka jim ni ne zgolj kmečka, še manj pa zgolj gosposka; dolge suknjene hlače se pogosto vidijo, malokdaj pa suknja, posod zopet klobuk s širokim krajem, in pod njim majhna zeena kapica; kadar so brez klobuka, malo na uho nagijena, ali pa tudi velika kapa od zadej z dolgim „cofom“, ki jo le v molitvi, sicer pa nikdar, tudi ponoči ne, z glave ne denejo. „Portmonê“ se vidi malokdaj pri njih, denarje mosijo v molitvenih bukvicah, ali pa si jih dajo doma v „lajbič“ všiti. Dva možaka sèm tudi poznal, ki sta vsak po več tisuč goldinarjev v pratiki nosila in sta mi povedala, da je eden nju v Ptujem pratiko na oknu pozabil, pa jo čez nekaj ur ravno tam dobil, ker se za tako majhno reč nihče zmenil ni, „briftošelj“ bi mu bil pa šel lahko rakom žvižgat. Ti bogatini se tudi v majhnih rečéh nekak po svoje vedó. Hodijo mogočno in vsi pokonci, ne pa pripognjeno, kar je že Vodnik našim kmetom očital. Smejajo se radi le napol ust, šaljivo in pomembno z levim očesom trepaje; pljujejo pa zopet glasno in iz vseh ust; tobakarji so vsi, pa imajo dokaj raji pipo kakor cigaro; v pogovoru niso nikoli čenčavasti; vsaka beseda se premisli, preden se spregovori, pa jih je tudi prijetno in vredno poslušati, ker so skušeni možje in o gospodarstvu, kmetijstvu, kupčii, o soseskinih in drugih rečéh marsiktero uganejo, ki je ne boš v vsakih novinah našel. Tudi politiko včasi pretresajo in govoré po vseh ustih kot pravi „radikalci“. Pa ne mislite, da ne znajo dobre volje biti; v jedi in v pijači so sploh kaj zmerni, kadar pa se usedejo enkrat za mizo, ga pa potegujejo, da jih je težko dohajati; vino jih kmali oživi; njihove šale pa niso sirove ali debele, temuč tako od strani, tenke in premišljene, da meniš izobražene ljudí slišati. Le kadar ženstvo pritikajo, brusijo dostikrat gerde kvante, toda vselej le takrat, ko so že vinjeni. Razžalil ne bo z lepo eden druzega; popolnoma mu pa tudi ne zaupal, zlasti ne, kar se kupčije tiče, — berž ko ne zato, da mu kakega dobička ne zapazi in ga ne prestreže. V jezik radi tuje besede mešajo, kranjski Slovenci bolj horvaške, kar so si jih na „rajžah“ si zapamtili, štajarski pa zopet nemčarijo, še huje, ko kam gredó, kakor doma. Pravil mi je nek gospod v Varaždinu, da je prišel k njemu Slovenec vina kupovat, rekoč, da ga na Štajarskem letos ni za „pedorf“, ker „selben“, ko je največ moče potrebovalo, predolgo ni dežja bilo, zato jim je „ica“ vso „fruht“ „felk“ „verderbala“. Gosposkemu človeku bi ne svetoval, se s temi možaki družiti, ker ga vselej nekak pisano gledajo. Če stopi med nje, bodo berž potihnili, če so še tak hrup pred imeli, pa se bodo priljudno, toda ob enem merzlo z „gospodom“ pomenkovali, če so trezni; če jim je kaplja že v glavo šinila, pa mu bodo pravili take, da ga bodo še drugi dan ušesa bolele. Pobožni pa so ti „Kranjci“ mislim zgolj vsi; zjutraj morajo biti pri maši, če jo prav najeti imajo, zvečer pa bi tudi ne šli z lepo brez molitve spat. Najbolji in dostikrat edini prijatel jim je doma kak častitljiv star fajmošter ali pa kak tehant, zato ti gorjé, če boš začel v tovaršii duhovščino obirati ali pa zoper vero zabavljati. Ne le, da te bodo dobro ošteli, bodo tudi, pokazovaje obširno znanje kerščanskega nauka in svetega pisma, ti spričali, da si neveden v tem, kar bledeš in da govoriš kakor slepec o rečeh, kterih svetosti ne poznaš, ker je ne vidiš. Bil sem v Karlovcu, ko je bila ravno nedelja in v cerkvi očitna daritev, in z mano je prišlo nekaj vinskih kupcov iz Kranjskega. Vsi so imeli v rokah roženkrance, nekteri pa tudi molitne bukve, in kleče so cele dve uri ali molili ali pa brali, dokler se ni za „ofer“ pozvonilo. Takrat pa vstanejo vsi, da gredó okoli oltarja po domači navadi in sam sem vidil, kako so iz njihovih rok celi sreberni tolarji na leseno pločo leteli. Vidil sem tudi na Bistrici, kamor je stara božja pot, te naše Kranjce v pervi versti radodarnih romarjev. Čuditi se jim je, da niso celó nič zbirčni; zadovoljni so, če druzega ni, tudi s samim sirom in kruhom; na mervi ali na slami ležati, jim ni nič zopernega; opravivši molitev se na pol slečejo, pa še enkrat potipajo, če so dnarji na persih dobro zavarovani in potem zaspé sladko naj bo kjer

hoče. Nek Verhničan mi je pravil, da je večkrat „na rajži“ sred hoste na mahu spal, naslonivši glavo na kamen, ki ga je le za silo z ruto pokril.

Iz tega se zopet vidi pravo kmečko korenjaštvo teh ljudí, ki so od mladosti dostikrat mnogo terdega in hudega poskusili, pa se s tem uterdili, da jim še zdaj ne dé težko, če je treba za nekaj časa nadlogam in pomanjkanju se podvreči. Pa naj povem tudi neko slabost, ki se jim sèm ter tjè — ne vém, ali po pravici ali z lažjo — pripisuje. Večkrat sem jih slišal hvaliti; samo nekaj bi jim imeli očitati, so mi Horvatje rekli — nekak precej so zaljubljeni; menda ima marsikteri doma že staro „Micko“, pa zalezuje pri nas mlade „Mare“, češ, da se tako daleč ne bo lahko zvedilo. Če je kaka deklina svilen robec si okoli glave zavezala, se začne koj govoriti: „tega so ji pa že Kranjci dali“. Ena mi je sama povedala, da je dobila robec in zlate uhane od priletnega Kranjca; pa sem jo prašal: zakaj je vzela, ali ne vé, da se ne spodobi? in mi je rekla: saj bi ne bila, pa mi je tako prijazno ponujal in mi obetal, da po me pride, toda ga ni po tistem nič več sem, morebiti je umerl; hudoben mi se ni zdel! O tem se marsikaj še pripoveduje, toda raji molčim, ker ne vém, kaj in koliko je res, kaj in koliko pa izmišljeno. (Dal. sl.)

Glasi o cesarskem ukazu
zastran učnega jezika v šolah.

III. *)

(Konec).

Če pogledamo na noveje jezike, na pr. na nemški in na slovenski, ne bo treba dolgo premišljevati, da spoznamo, da je uni po duhu bolj v žlahti gerškemu, naš pa ravno tako latinskemu. To ni čuda; saj je tudi naše življenje kakor rimsko, že od nekdaj kmečko še dandanašnji. Razni slovanski rodovi osnovali so deržave in nekteri prav mogočne; kje pa je v njih tisto število večjih in velikih mest, kakor so vzdigovale se v stari Grecii in se vzdigujejo v novejih germanskih deželah? Skorej vse naše večje mesta so iz novejega časa, v kterem ne živé posamesni narodni elementi več le za-se, ločeni od drugih, ampak se družijo, mešajo in spreminjajo; popred je le poglavitni sedež vlade od ostalih selišč se razlikoval. Čehi imajo Prago z 150.000 ljudmí; od nje je pa strašni skok na 15.000 duš, ki živé v Plznu. Poljaki so se v Krakovu, pozneje v Varšavi nekako bolj naselili; Levov, Vilno in druge večje mesta so povzdignili tujci in na pol ptuji judje. Serbski Prizren in Kruševac nista imela nikdar ne 20.000 prebivavcov. Na Ruskem so bile zaporedoma največje mesta ob enem stolne, Novgorod, Kiev, Moskva, Petrovgrad. Pa vselej je berž, ko se je vlada preselila, začelo se prejno stolno mesto zapuščati in v vas spremenjevati. Moskva je podobna še dandanašnji bolj staremu Rimu kakor pa Parizu ali Berlinu.

Zato je tudi naš jezik, kakor latinski, zgolj telesen ali kmečk; ena beseda ujema se le z eno mislijo; abstraktov imamo tako malo, da jih lahko na perste soštejemo.

Iz tega se vidi, kako enaka da je duša obema jezikoma in to je vzrok, da se dá latinski jezik bolje tolmačiti z našim, kakor s kterim koli drugim. Prepričan sem, da bo vsaki to našel, kdor poskusi, kakor sem našel jez in drugi moji tovarši. Imeli smo priložnost, prestavljati Cezarja, Virgilia, Tacita in drugih po nemški in zraven po ilirski ali pa po slovenski. Kak razloček! Po naše je dalo se vse kratko in jedrasto skoraj beseda za besedo povedati, po nemški pa je bilo ovinkov in spodtik na desno in levo; silno težko so dohajale abstrakta izvirno, konkretno misel. Zatoraj se mora zares milovati, da se je tako dolgo pri latinščini slovenska beseda zanemarjala. To se vsakako prenarediti mora! Če je bila cesarska postava za vse rečí koristna in potrebna, je gotovo, da je bila še najbolj za latinski jezik. Pri nas pa je to najbolj žalostno, da se morajo stvari še le dokazovati, ki so same po sebi že tako jasne in naravne, da si jih zdrava človeška pamet drugač misliti ne more. Debelo bi gledel Angležž, ko bi mu kdo še le razkladati hotel, da se tujih jezikov najlože po angležki učí; debelo bi gledal vsak drug, ako bi mu kaj tacega se pravilo; nam pa se vse to ravno na robe zdi, da višemo nos, ako nam se dokazuje, da po nobeni ceni tujega jezika tuj jezik tako natanko ne razjasnuje kakor naš domači. To sicer razumemo, da popotovaje iz Ljubljane na Štajarsko ne hodimo najpred po ovinku na Koroško, ampak da gré pameten človek naravnost na Štajarsko. Tudi to vemo, da je smešno segati v žep okoli —. To pa nam ne gré v glavo, da mora veljati to pravilo tudi za nauke, — da je nespametno tega, kar se naravnost z domačim jezikom naučiti moremo, s tujim si iskati, dokler nam je še slabo znan ali pa celó popolnoma neznan, — da je tako učenje huda potrata dragega časa, dostikrat pa tudi mlačva prazne slame. Po moji misli bi se dalo tedaj razlaganje latinščine najbolje tako-le urediti:

a) Naj se učí v pervih šolah latinski jezik le s pomočjo slovenskega, ker od konca so vsi pritikljeji škodljivi;

b) naj se rabi nemški jezik zraven slovenskega še le takrat, ko ga učenci že dosti dobro znajo; ko se vidi, da utegne nauk kaj zlajšati in razjasnovati, naj se tudi naznanijo učencom in priporočujejo za privatno branje najbolj izverstne bukve, ki popisujejo rimsko življenje, vero, navade, povesti itd. Znano je, kako bogata je v tem nemška literatura;

c) kolikor in kar je mogoče, pa naj se razlaga v gornji gimnazii latinski jezik po latinski, kakor smo nekdaj imeli. Vaje naj bodo obilne; toda zgolj praktične. Prestavljanje na slovenski in nemški jezik, se vé, da nikjer ne sme nehati, ker ono dokazuje, ali mladina razume original prav ali ne;

d) vse, kar je imel stari sistem dobrega, naj se zopet poprime. Naj se tedaj ne menjajo vsakega pol leta učitelji; naj dobi latinščina več ur; saj jih ji lahko dá nekoliko gerščina, brez vsake škode za omiko; naj se ravná v vseh rečéh tako, da spoznajo učenci veliko imenitnost latinskega jezika, da dobé za-nj ljubezen in veselje itd.

Pred vsem pa je treba, da je poglavitna reč duh, ne pa forma. Posebno dandanašnji se mora ta resnica tem glasneje oznanovati, ker se toliko proti nji greši. Le pomislimo, kaj bi nam latinski jezik biti moral poleg in razun tega, da je jezik katoliške cerkve!

Latinski jezik je sploh že sam za-se vsakemu izobraženemu potreben, prav za prav se brez njega ne dá prava omika misliti. O tem ni dvombe; le nesreča je, da se razumeva beseda „omika“ na toliko plati. To pa se lahko reče, da je dan današnji misel vseh pametnih mož, da sam po sebi noben jezik še ni prava omika in tedaj tudi ne latinski. Človeškega uma ne izbistri še znanje latinske gramatike, tudi ne vednost kakih 10.000 latinskih besed in ravno toliko sintaktičnih pravíl in pravílic, še manj pa tiste neslane hipoteze, emendacije, parallelstellen in druge enake filologične donquixotiade, ki se dozdevajo nekterim tako sila imenitne, kakor bi ne bilo brez njih izveličanja.

Saj meni se ne zdi noben človek bolj usmiljenja vreden, kakor tisti učitelj, ki, prebiraje z učenci Tacita, ne najde

---

*) **Popravek.** V tem spisu v 15. listu na str. 115 v 15. versti od zdolej namesto: „oni več zrahljali zemljo, da seme“ itd. beri: „oni so zrahljali“ itd. — V listu 16. na str. 122. v 2. in 3. versti odzgorej namesto: „tedaj so tudi vse šege katoliške cerkve za nas národni jezik“, beri: „tedaj so tudi vse šege katoliške cerkve za nas národne šege, jezik katoliške cerkve je latinski, tedaj je tudi latinski jezik za nas národen jezik“.

v njem druzega, kakor sèm pa tam kako „neklasično“ izreko, anakolutio ali kako drugo jezikoslovno zastavico. Po pravici tožijo ljudje, da ubijajo taki sirotljeji otrokom pamet in vse veselje za nauk, — po pravici govoré, da take šole niso za današnje čase, — da so nepotrebne, da več škodovajo, kakor koristijo. Le zato omika latinski jezik vsakega, ki se ž njim prav pečá, ker mu razodene v svoji literaturi veličansko življenje rimskega naroda in v njem božjo žlahnost človeške narave. Njo nam spričujejo vse zgodbe in šege, vse postave in razmere, deržavne kakor privatne, vsaka žilica in udarec silnega ljudstva, vse čednosti in celó vse napake. Kdor ga trezno premišljuje, mu uhajajo nehotoma iz ust besede: „To so možaki, vredni tega imena. Takih nam manjka; zato gré na svetu vse narobe“.

Veliko, neskončno veliko se zares moremo od njih učiti. Učiti se moremo pravega patriotizma, da nam je dom več kakor kruh in vse drugo na zemlji, in narod več kakor vsakteri dobiček; — učiti se moremo svobodnega duha, da spoštujemo staro, če je dobro, da pa ne bojimo se nikakoršnega napredovanja, da se marveč po poštenih potih vsakod in vsigdar in na vso moč za-nj poganjamo; — učiti se stanovitnosti, da imamo v sebi karakter in svoje prepričanje in mu ostanemo zvesti do zadnjega hipa, vkljub sitnostim in nadlogam; — učiti se pravega moštva, da branimo pravico in resnico, če tudi ni upanja plačila, če se tudi komu zamerimo ali kaj terpeti imamo; — učiti se moremo iz orijaških rimskih izgledov še sto in sto drugih rečí, ki so nekdaj tudi med nami bile, pa so žali Bog! zginile in jih pogrešajo v največjo škodo ljudstva in deržave.

Poglavitna potreba je tedaj, spoznati rimski narod; to spoznanje daje omiko. Latinska gramatika in druge forme pa so le pripomoček; res, da že zato spoštovanja vreden, ker bi nam bilo brez njega nemogoče, namen doseči; toda pripomoček ima svojo ceno le zavolj namena in po namenu, ne pa sam po sebi.

Žalostna resnica je, da se malokje na to porajta! V mnogih šolah veljá forma več kakor duh, — v mnogih pa veljá forma vse in duh celó nič. Toda čas napreduje. Ni dvombe, da nam prinese pred ali pozneje tisto dobo, ko bo filologija zopet perva dušna kopelj, po kteri bodo naši mladenči hrepeneli in jo s serčno slastjo uživali in nam odrastli zdravi in krepki deželi na čast, sebi v slavo in v blagor svojemu narodu.

J. Terdina.

Kratkočasno berílo.

Kaj je Vilčekov Drašek vidil po svetu.

(Konec.)

Čez malo dní kima proti velikemu mestu. Za njim primaha neki gospod, ki ga bara rekoč: Dečko! kamo je tvoja pot? — Hm! ljubi gospod! grem po svetu iskat sreče. Povejte mi, kaj je posebnega v totem mestu?

Pač dosti, ljubi moj! — reče gospod — to ti je čudno mesto. Tukaj boš vidil turn, ki ne stoji na zemlji; drug pa je tako velik, da nima v mestu prostora; postavili so ga zunaj mesta; tukaj je pošta, pa kónj nima.

Tristo medvedov! — si misli Drašek — pač mi ni žal, da sem šel od doma — koliko čudnega vidim in najdem po svetu!

Ko pride do mestnih vrat, zmakne svoj mastni klobuk z glave; mislil je, da ga v mestu ne sme na glavi imeti, zakaj oče so mu večkrat djali, kadar kje srečaš kakega gospoda, imaš čedno klobuk povzdignití; tukaj pa, kjer so sami gospodje, ga celó ne smem, si misli, obderžati na glavi.

Komaj storí deset korakov, kar vidi dve košati gospé, ki ste ko lajta se kotale proti njemu. Viditi ju ves plah zajavče: Joj meni! to pa že ne bo dobro; to so znabiti take babe, ki druge jejo, kakor so mi rajni oče večkrat pripovedovali; drugač bi ne mogle tako debele biti. Trepetaje se oberne z obrazom proti zidu, da ju ne vidi; strah bi ga bil skoro zgrudil na kamenji.

Ko se malo oddahne, gré po velikih ulicah v mesto. Zdaj pride do štacune, kjer je nad vratami visela krinolina. Hote le! — se ustavi in premišljuje, čemu vendar ta reč more biti. Misli in misli, kar jo izmisli rekoč: Jo že imam; skoro bi je ne bil zadel. Rajni oče so nam otrokom večkrat pravili od krivih ver, ki se najdejo po širokem svetu. Najberž je ta hiša tempelj takih krivovercov, ker zvon visí nad vratami. Še bolj pa ga je v teh mislih poterdila množica, ki jo je vidil ven in noter hoditi. Stopi tedaj malo bliže, vzdigne svojo leskovo palico, pa rahlo poterka na krinolino, da bi slišal, kaki glas ima toti zvon. Ali nič ne sliši. Se vé da — reče sam sebi — da nič ne slišim, ker sem druge vere; samo univerci slišijo njegov glas.

V mestu ostane Drašek več dni. Celo mesto obhodi in vse pregledava tako verno, da so ga že očí bolele. K sreči najde nekega znanca v mestu, ki mu pokaže apoteko, kjer bo dobil kak lek za svoje bolne očí. Apotekar mu dá v majhnem kozarčku neke kapljice vode, ktere je moral plačati prav osoljeno. Jezen se potegne proti vratam, da je toliko dnarja dal za tako malo reč. Apotekar mu za slovo po latinsko šterbenkne: servus!

„Servus — servus“, — kaj je to? — premišljuje čmeren. Drago sem plačal toto nesnago, in še me morebiti za norca ima? Naravnost gré do šol, kjer je vidil enega dné pred dijake priti iz šole. Tam se postavi in poterpljivo čaka pri vratah, dokler ura bije enajst, in se mladenčev vsiplje na ulico, ko bčelic iz koša.

Vi gospod! — reče Drašek pohlevno enemu zmed dijakov — povejte mi, lepo prosim, kaj se pravi po slovensko „servus?“

Dijak se nasmeja rekoč: Ti si norec!

Da bi ga štakori pojedli! — reče Drašek — saj sem vedil, da me ima za norca. Od jeze zaškriplje z zobmi in se oberne nazaj k apotekarju.

Sem že nazaj tù — se zadere prek praga stopivši — kako ste mi maloprej rekli? Jaz sem „servus?“ Jaz ne servus, vi servus, še enkrat servus, in še tretjikrat servus — verže glažek z vodo na tla in odide.

Ti me boš že pomnil gerdi servus! — mumlja gredé sam seboj, kdaj si imel z mano kaj opraviti.

Naveličal se je Drašek vsega po svetu; močno ga je razkačilo to, da mu ljudje pravijo, da je „servus“ — zato jo potegne sopet proti domu, kjer je bratu povedal vse čudovite reči, ki jih je vidil po svetu. „In če že imam servus biti, sem raji servus doma, kakor pa pri tujih ljudéh. Da bi zato hodil po svetu in trosil dnar za norca v ptujem jeziku, ostanem raji doma, kjer me norec saj nič ne košta“.

Fr. Šrol.

Dopisi.

Od marburške okolice 20. aprila. Popotovaje nedavnej od Posavinja na gornje slovenske krajine došel sem v okrožno mesto Marburg, v kterem že nisem bil mnogo let. Kako sem se čudil novemu pogledu! Popotniku stopivšemu iz kolodvora naproti lesketajo novopostavljene hiše, krasne prebivališča bogatih mestnjanov. Kjer pred malo leti bila je gola ledina, stojé dan današnji lepe visoke hiše, gostivnice, kavarne, veselišča, ter odmerjajo se neprestano nove stavišča, gradijo se nove stavitve, povstaja „Nov Marburg“. To vidimo na vzhodni strani, v soseščini bližnje železnice; gredé pa dalje po graškem predmestju v notranje mesto vgledati je tudi tam mnogo prememb. Ozaljšana dostojno je stolna cerkev, prostolepo je poslopje knezoškofovo, prenarejene pa pomnožene so javne učilnice in mnoge stare hiše v goposki ulici ter na velikem teržišču. Odlikujejo se tudi brojne tergovske prodajavnice; prave izložbe so mnogoterega lepega blaga. Razložito vendar opisati, kar

o noveji dôbi preinačilo se je bilo v Marburgu, ne namenjam se zdaj; omenjam tukaj le ene naprave, ktera zanimala posebno je mene, ktera zanimati utegne tudi mnogo druzih književnikov. To je nova bukvarnica v gosposki ulici. Ustanovil jo je bil nedavno gospod Friderik Leyrer. Bukvarnica odlikuje se že od zunaj memogredočim po ugodnem izloženju vabivnih književnih izdelkov; vstopivši pak v bukvišče zagledamo kaj obilno skladišče novih bukev in časopisov: nemških, laških, slovenskih in jugoslovanskih sploh. Cena knjig je zmerna, obnašanje gosp. knjigarja in pomočnika njegovega do kupcov je uljudno in poslužljivo, tako, da radi zahajamo tjè kupit potrebnih knjig. Tù prejemajo se tudi naročila na nemške in slovenske bukve in časopise ter se doveršivajo točno po željah naročnikov; tudi vezanje knjig oskerbuje se tù. Pozvediti to-le utegne ugodno biti prijateljem književstva posebno v marburškem okrož ; mi pa priporočamo to knjigarno po lastnem običevanju ž njo v mnogih književnih zadevah. J. Š.

Iz nemških Rovt na Goriškem 20. apr. M. B. — Vem, da z naših hribov in pa od neučenega človeka ne bote pričakovali imenitnega dopisa. Da pa vendar vidite, da tudi pod snežnikom smo vaši pridni bravci, vam pošljem par verstíc, ki naj vam kažejo, da nova svobodna obertnijska in kupčijska postava, ktero so nam „Novice“ oznanile, bo pri nas našla še golo ledíno, ako je več takih ljudí, kakor je tisti mladi ferkolin, ki je z maslom kupčevati začel, pa je dve revne Krašovki, ki ste po stari navadi prišle les putra in jajc kupovat. da bi jih potem nesle v Terst naprodaj, pol ure zunaj vasí pričakal, ter eni jerbas z glave vergel in vso robo v blatu pomandral, druga mu je komaj vtekla. Kaj ne, da je ta gerdi nevošljivec bolj vstvarjen za černe bukve kakor za svobodno obertnijo? — Konec preteklega mesca smo pokopali 97 starega kmeta J. Valentinčiča, ki do zadnje ure zdrav in močan je še vse kmečke dela pridno opravljal.

Iz Komena na Goriškem 15. apr. A. B. — Letina se pri nas že na več strani rodovitna kaže. Včeraj je v Volčjem gradu poleg Komena prišlo tele na svet z dvema popolnoma izrašenima glavama; dali smo to redko prikazen v teržaški muzej. — Včeraj je tudi pri nas neka mlada žena trojčke, to je, troje fantov povila, kteri so še zdravi. Babica je tej materi v 3 letih 6 fantov prinesla: pervo leto 2, drugo 1, zdaj pa 3, — to dá 6. Obilen blagoslov Božji!

V Suhoru pri Metliki 15. aprila. — f — Hvaležnega serca slišimo, da tudi metliško okolico so vzeli naš deželni gospod deželni poglavar v svojo očetovsko skerb, ker tudi pri nas revščina in siromaščina nič manjša ni kot drugod po Dolenskem. Res, da je dolnja proti Metliki ležeča stran manj suše terpela, ker je v nedeljo po sv. Jakobu rahli dež žejno zemljo za silo napojil; tudi jo toča ni zadela kot gornje proti Novemu mestu ležeče vasí. Pri vsem tem pa je bila tudi tukaj letina tako revna, da imajo zdaj že tudi premožni gospodarji le v Karlovcu svojo zalogo in na metliškem tergu svoje kašče in shrambe. Koliko hujša pa se godí še le tistim gospodarjem, kterem je zraven červov in suše tudi še toča tolkla po polji in po vinskih goricah, in so mogli živeža kupovati že ob novini. Clo ob največjih svetkih sirote kruha nimajo! Prisiljeni so prodajati živino in najpotrebniše hišno orodje, da sebi in svoji družini prihranijo revno življenje. Gorje pa še le tistim, ki ničesa nimajo prodati! In kaj bo za naprej, ko so nekteri clo semensko zernje povžili? In če bi tudi po kakem dobrotniku semena*) dobili, kako bo rastlo siromakom, ki nimajo ni ti ne živine, ni ti ne gnoja? K vsem tem je prišel še vinski dac, kteri se bo mogel odrajtovati že prihodnji mesec*); dasiravno so pri nas gospodarji res že prav redki, kteri bi imeli še kako kapljo vina. Nadloga je tedaj huda med nami, stiska velika! O da bi se pač tudi naših revnih seljanov usmilila blaga serca, in se jim odperle dobrotne roke!

Iz Ljubljane. Pretekli teden je bila v imenu dolenskih vinorejcov deputacija tukaj, ki je Njih eksc. deželnemu gospodu poglavarju izročila prošnjo za preklic ali saj za prenaredbo pretežavnega vinskega davka. Ravno v tem pa je bil cesarski ukaz razglašen, kterega naznanja današnji „novičar“ iz Dunaja. — Gimnazijalni profesor gosp. Pogorelc je ob prestopu v pokojni stan prejel za zasluge velikoletnega učništva zlati križ s krono. — Z radostjo smo brali te dní v českem časniku „Lumir-u“ dopis iz Ljubljane, v kterem rodoljubni dopisnik med drugim tudi za naših 150.000 siromakov na Dolenskem in Notranjskem pomoči prosi in zlasti gosp. Tomè-tu, vodju pražkega gledišа, ki je nekdaj tudi ljubljansko gledišе upravljal, iskreno na serce govorí, naj bi, kakor misli v prid ubogim Horvatom napraviti gledišno igro, jo napravil tudi kranjskim revežem. Bog daj! — Kakor slišimo, se pripravlja gospod Nedved zbirko najlepših starih cerkvenih českih pesem na svetlo dati. Bodo dobro došle! — Grozna novica, da so neki tukajšni starši svojo 18 let staro hčer skozi 4 mesce v neki temni luknji brez snaženja zaperto imeli in ji le toliko jesti dali, da ni konca vzela, je osupnila celo mesto toliko bolj, ker so očma zaperli, dekle pa v bolnišnico dali. Kakor je že v majhnih mestih navada, se ni perve dní od ničesa druzega govorilo, in vsak je vedil kaj novega, kaj hujega povedati; slišali pa so se vmes tudi glasi, ki so zagovarjali stariše s tem, da je dekle malo prida bilo. Ker pa je danes očm iz zapora izpušen in bo nek preiskava tega početja zoper starše zunaj zapora tekla, se more misliti, da ni ravno vse tako grozno, kakor je pervi hrup zagnal. Čakajmo tedaj, kaj bo sodnija rekla. — Kakor slišimo, je znani ljubljanski malar gosp. Fr. Kurz žl. Goldenstein napravil domá v svojem stanovanji (v gosposkih ulicah) učilnico, v kteri trikrat v tednu od 12. do 1. ure malarstvo učí možke in ženske; plačilo je majhno, na mesec le 1 gold. 60 kr. nov. dn.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Po sklepu od 19. t. so presvitli cesar civilnega in vojaškega deželnega poglavarja ogerske dežele, gosp. nadvojvoda Albrecht-a, na njegovo lastno prošojo s zahvalnim pismom odpustili iz dozdanje službe, — ob enem pa fzm. viteza Benedek-a začasno izvolili na njegovo mesto in ukazali, naj se deželno poglavarstvo, ki je bilo zdaj ločeno v 5 razdelkov, spet zedini v eno oblastnijo. Moj namen je — pravi omenjeno cesarjevo pismo dalje — opravila političnega gospodarstva komitatnim oskerbnijam izročiti, jim po potrebah sedanjega časa prestvarjene komitatne zbore in odbore pridružiti in kakor v vseh drugih deželah tako tudi na Ogerskem samosvojno gospodarstvo po krajnih, kantonskih ali komitatnih občinah (soseskah), deželnih zborih in odbornikih deželnih zborov vpeljati.

— Novi vinski in mesni davek, ki je bil na prošnje iz vseh dežel, da bi se ne vpeljal, po cesarskem ukazu od 15. sept. l. l. odložen do 1. maja letošnjega leta, ima po cesarskem sklepu od 16. t. m. 1. dan prihodnjega mesca se povsod vpeljati, le na Horvaškem, Slavonskem, Kranjskem in v Istri je zavoljo sedanje revšine odložen do vseh Svetih prihodnjega leta

*) Ker sočivje pri vsaki družini največ zdá, lansko leto pa se v teh krajih fižola in boba še za seme ni dobilo iz polja, stare zaloge pa se vé da tudi nič ni, bi se siromakom pač velika velika dobrota skazala, ako bi se jim razun živeža, ki ga vsaki dan potrebujejo, poslalo tudi fižola in boba za seme. Sežite, mili dobrotniki, ki imate te zaloge morebiti odveč, v svoje kašte, in dajte kar morete svojim revnim bratom! Izmolili Vam bojo stoterno in stoterno povračilo.

*) Za letos je ta davek še odložen; poglejte „Novičarja“ iz Dunaja. Vred.

1861. „Da se pa odrajtovanje tega davka povsod olajša“, veleva ministerski ukaz nektere nove določila.

— Dunajska banka je z oklicom od 20. t. m. podaljšala veljavo starih bankovcov še do 30. kimovca (septembra) letošnjega leta, to je, do tega dneva se bojo po vseh deželah našega cesarstva ali jemali za plačilo ali menjali v kasah banknih poddružnic; — od 1. oktobra do konca tega leta se bodo jemali le še v banknih kasah na Dunaji; potem pa se bo vsak, ki bo hotel ta bankovec spečati, mogel oberniti do vodstva te banke.

— Ministerstvo notranjih oprav je razglasilo nov poduk, kako se o živinskih kugah ravnati, da se odvernejo ali pa že začete zatarejo.

— Obresti (činži) cerkvenih obligacij se imajo vprihodnje proti pobotnicami (kvitengami) izplačevati, ki jih je predstojnik cerkve podpisal in s cerkvenim pečatom poterdil. Da bi jih tudi ključarji ali patronatni representantje podpisavali, ni več treba.

— Dunajski vradni časnik naznanja, da na loterijno posojilo, ki je bilo razpisano za 200 milijonov gold., se je v vsem skupaj podpisalo 76 milij. in 177.800 gold.

— Govorí se, da je g. ministra Bruk-a božje udarilo, in da vodstvo dnarskega ministerstva je začasno deržavnemu svetovavcu Plener-ju izročeno.

Iz Tersta. 19. in 20. dan t. m. so gospode Brambilla, Mandolfo in Revotella na Dunaj v preiskavo peljali; Perugia je že čez en teden tam. Sliši se, da so ti že stari možaki veliko milijonov zastaviti hotli, da bi jih, dokler preiskava terpí, ne imeli zapertih, al sodnija jim tega ni dovolila. — 16. dan. t. m. so se nekteri tesarji v arsenalu tukajšnega Lloyda spuntali in višjo dníno terjali. Al ta punt je bil kmali zatert. Delavci so prišli spet sami dela prosit, in vse so tudi v delo vzeli razun 20, ki so znani, da radi rogovilijo.

Iz Benetk. Po tem, kakor se zdaj pridno dela, se more upati, da bo železnica med Kasarso in Nabrežino že 1. maja gotova.

Iz Českega. Iz Prage piše „Lumir“, da gospod dr. Fr. L. Rieger je te dni prišel iz Nice nazaj. Prihodnji mesec se bo vernil tudi gospod dr. Fr. Palacky, kterega žena se je v ondašnjih toplicah dobro pozdravila; berž po povratbi bo Palacky Otokarjev vék v českem jeziku na svetlo dal.

Iz Celja. V našem mestu imamo zdaj novo postavo za gašenje ognja, ktera je vredna, da si jo vse soseske, ki nimajo še dobre gasivne naprave, za izgled vzamejo. Vsak mestnjan ima po svojem stanu svoje opravilo določeno; vsi mestnjani so za tega voljo v več verst razdeljeni, ki imajo svoje vodnike in svoje gasílo. Tako so vsi Celjani ob sili ognja dobro vredjena požarna straža.

Horvaško. Iz Zagreba 16. aprila. „Agr. Zeitg.“ zagotovlja, da je vodstvo dunajske teržaške železnice ukazalo, da še ta teden se imajo dela za horvaško železnico pri Podsusedu začeti.

Ogersko. Iz Pešta. — Reka Tisa je napravila po več krajih hudo povodinj in škodo veliko. — Za gotovo se pripoveduje, da pervi škof in knez ogerski bode za rajnkim grofom Szechnyi-om 20. maja na zgodovinsko imenitnem polji ne delječ od Pešta napravil slovesno černo mašo.

Iz Galicije. Pastirski list gosp. škofa Przemysliškega, kteri žuga s cerkveno kaznijo vsem kristjanom, ki služijo pri judih, napravlja po deželi velik hrup, ker se res ne ujema z novimi cesarskimi postavami zastran judov. Da pa še veliko večji hrup ženejo nekteri dunajski časniki, ni čuda, ker je že davnej znano, da so jim le pravice judovskega naroda v serce prirašene.

Iz Rima. Papeževa terdna volja nek je, da general Lamoriciere nič ne počne zoper Romanijo, tedaj se bo le armada postavila v Umbrii med Rim in Jakin. Po izgledu generala Lamoricier-a se hoče več drugih mladih gospodov iz Francozkega v papeževo armado udinjati. Generala Lamoriciere in Goyon sta si prijazna in sta eden druzega že obiskala. — Po pismu ministra Thouvenella bojo Francozi tako dolgo v Rimu ostali, „dokler ne bo Lamoriciere sam v stanu varovati papeževih dežel“. Po tem takem se francozka vlada res tako dela, kakor da bi bila Lamoricier-a sama v Rim poslala.

Iz Napolitanskega. Punt v Siciliji je za zdaj zatert, deležniki puntarskih zborov so v smert obsojeni. Med vjetimi je veliko največje gospôde; kdor more, beží iz dežele. Sicilijanci so v 2 kampa ločeni: eno želijo zedinjeni biti s Sardinijo, drugi hočejo samostojnost, in če bi treba bilo, pod krilom angležke vlade. Kralj je v hudi stiski.

Iz Fiorence 16. apr. Kralj sardinski je došel v naše mesto; sprejet je bil z neizrečeno slavo.

Iz Nice. Glasovanje Ničanov je končano; 24637 jih je reklo, da hočejo s Francozkim združeni biti, in le 160, da ne. Vidi se iz tega spet, kako izurjen je cesar Napoleon v umetnosti, da voda vselej priteče na njegov malin. General Garibaldi, rojen Ničan, se v pismu do Chiavarskega županijstva grozno huduje zoper to početje francozke vlade, ki je s silo in podkupovanjem premenila Nici narodnost, in je zlasti hud na duhovne, ki so o tem največ pomagali Napoleonu, ter pravi, da bo maševal to krivico, kadar pravica narodov ne bo več prazna beseda.

Francozko. Iz Pariza. Dve rečí ste se zadnji čas tukaj pripetile, ki bote iznova pozornost celega sveta obernile na Francozko. Prišla je namreč spet knjiga na dan, ki pod imenom „Coalition“ (zveza) osupnuje svet, kteremu razklada, da časi, ko so se vlade zvezovale in zedinovale, so pretekli in prišel je čas, da se zedinjujejo narodi; Francozi se ne bojé več zveze od leta 1814, ki je včinila mogočnost francozko. Ko knjiga na drobno popisuje, kako se bo Turčija delila, obeta Prusii, da bo smela vse nemške vlade požreti, ako bo Francozom pustila deželo ob levem bregu Rajna itd. „Moniteur“ je sicer okregal to knjižurico, ki izvira od časnikarja Dupont-a, — pa lani je bila tudi ravno taka s knjigo: „Napoleon III. pa Italija“. Pravijo, da Duport je dobro uho nastavljal, kaj se govorí v Tuillerijah, in kar je ondi slišal, je zapisal. — Druga novica, ki je osupnila svet, je, da francozka vlada želí zbor vladarjev, pa ne zavolj Savoje, ampak zavoljo prenaredbe evropejskih pogodb od leta 1815. Da so te pogodbe Napoleonu tern v petí, je gotovo, in da želí njih preklica, tudi ni dvombe, — vendar pravi angležki „Observer“ od 22. t. m., da ni res, da bi bil cesar Napoleon kaj takega terjal; kongres bo le zavoljo Savoje. — Čedalje več se govorí o gotovi zvezi med francozko in rusovsko vlado.

Špansko. Generala Orteg-a so ob glavo djali. 21. dan t. m. so v Tortosi vjeli tudi nekdanja kraljeviča španska: grofa Montemolina in brata njegovega Ferdinanda. Španska kraljica je v veliki zadregi, kaj bo počela s puntarjema kraljeve kervi.

Pogovori vredništva. Gosp. P. Pfeiferju v Šmartnem poleg Kranja: Tistih 3 gold. 14 krajc., ki so jih Vaši pridni šolarji za revno družino na Dolenskem zložili, smo prejeli in z drugimi darovi vred berž gosp. fajmoštru v M. poslali. V poslednjih „Novicah“ str. 127 stojí zahvaljenje za-nje. — Gosp. J. V. v Zar.: Vse smo prejeli in za slovar poslane besede berž izročili gosp. fajm. Z. Hvala lepa naj Vam je ob enem prošnja za blago podporo tudi vprihodnje. Ako pa z vsemi „Novicam“ namenjenimi spisi ne pridemo berž na dan, naj nam tega naši gosp. dopisniki ne zamerijo, ker si prizadevamo vedno po versti izdajati, kar smo prejeli, ako ni spis takega zapopadka, da mora hitro na dan, sicer zgubí zanimivost, ako se zakasni. — Gosp. C. v B: Da! pa leží še pri fin. prok.

Kursi na Dunaji 24. aprila.

5% metaliki 69 fl. 25 kr.	Ažijo srebra 32 fl. 75 kr.
Narodno posojilo 79 fl. 50 kr.	Cekini 6 fl. 32 kr.

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.